

Власюк Н. І.,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Салійчук Н. Ф.,

магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

***Анотація.** У статті розглянуто основні проблеми оцінювання фінансового стану підприємств України, висвітлено недоліки існуючих методик щодо такого оцінювання, а також запропоновано можливі шляхи вирішення цих проблем. Проведене дослідження методик аналізу фінансового стану свідчить не лише про відсутність єдиної системи оціночних показників для визначення ступеня стійкості фінансового стану підприємства, рівня платоспроможності та ліквідності, але й про наявність різних назв для показників, розрахованих за одним і тим же алгоритмом, та однакових назв для індикаторів, обчислених різними способами. Отримано висновок, що затверджені на державному рівні методичні рекомендації проведення фінансового аналізу підприємства є неспівставні між собою, що, у свою чергу, ставить перед аналітиком проблему вибору необхідної методики, а проведення даного аналізу на двох підприємствах за різними методичними рекомендаціями унеможливує процес співставлення отриманих результатів.*

Ключові слова: фінансовий стан, методики оцінювання фінансового стану, фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність.

Vlasyuk N. I.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Credit and Insurance, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Saliychuk N. F.,

Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

CURRENT PROBLEMS OF ASSESSMENT OF FINANCIAL CONDITION OF ENTERPRISES AND POSSIBLE WAYS FOR SOLVING THEM

***Abstract.** The article deals with the main problems of assessing the financial condition of Ukrainian enterprises, highlights the disadvantages of existing methods for such assessment, and also suggests possible ways to solve these problems. The conducted research of methods of analysis of the financial condition shows not only the absence of a unified system of valuation indicators to determine the degree of stability of the financial condition of an enterprise, the level of its solvency and liquidity, but also the existence of different indicators titles calculated by the same algorithm and identical indicators titles calculated in different ways. It is concluded that approved at the state level methodical recommendations for conducting financial analysis of the enterprise are incomparable with each other, which, in turn, raises the problem of the choice of the necessary methodology before the analyst and conducting this analysis on two enterprises according to various methodical recommendations makes impossible the comparison of results.*

Keywords: financial condition, methods of assessing the financial condition, financial stability, liquidity, solvency.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання ключовою проблемою багатьох підприємств є ефективність їх функціонування та економічне зростання. Тому все більшої актуальності набуває проблематика об'єктивного оцінювання фінансового стану підприємства, яка б відображала його реальний стан із висвітленням найбільш сильних сторін та акцентувала увагу на слабких ланках функціонування суб'єкта господарювання та потенційних можливостях їх усунення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження особливостей оцінювання фінансового стану підприємств проведено у працях таких вітчизняних вчених, як М. Я. Коробов [2], Г. О. Крамаренко [3], Л. А. Лахтіонова [5], С. В. Мних [13], В. В. Осмоловський, П. Я. Попович [15], Н. В. Тарасенко [16], Л. Н. Чечевіцина та інші. Серед зарубіжних вчених варто виділити праці Лі Лю, Ш. де Ковні, П. С. Роуз, Д. П. Уайтінг та інших.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження основних проблем оцінювання фінансового стану підприємств, а також пошук можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах розвитку економічного сектору в Україні та формування конкурентного середовища вкрай актуальним є об'єктивне оцінювання фінансового стану підприємств, яке дає змогу системно проаналізувати рівень фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності та ділової активності суб'єктів господарювання. На жаль, у літературі немає єдиного підходу до такого оцінювання, а існуючі методики потребують подальшого дослідження.

Наявність різноманітних алгоритмів та методик оцінювання фінансового стану підприємств дуже часто базується на використанні показників, що відрізняються один від одного методом розрахунку. Крім того, для оцінювання фінансової стійкості підприємств не існує єдиних нормативних критеріїв, які б залежали від галузевої належності підприємств, галузевих особливостей формування капіталу, принципів кредитування, структури капіталу, що склалася на підприємствах, оборотності оборотних активів, репутації підприємств. Проте як вітчизняні, так й іноземні автори ігнорують галузеві особливості, що є основною вадою більшості методик діагностики фінансового стану [2, ст. 30].

Більшість вчених основними етапами оцінювання фінансового стану підприємства вважають аналіз структури та динаміки активів та пасивів, аналіз ліквідності і платоспроможності, руху грошових коштів, фінансової стійкості, ділової активності, ймовірності банкрутства підприємства. Однак різні вчені пропонують здійснювати аналіз фінансового стану на основі розробленої ними методики, яка відрізняється у кожному з літературних джерел переліком фінансових коефіцієнтів та їх нормативних значень.

Найбільша кількість дискусійних питань з аналізу фінансового стану виникає при здійсненні аналітичного дослідження фінансової стійкості підприємства, його ліквідності та платоспроможності.

Проведене дослідження методик аналізу фінансового стану за різними авторами свідчить не лише про відсутність єдиної системи оціночних показників для визначення ступеня стійкості фінансового стану підприємства, рівня платоспроможності та ліквідності, але й про наявність різних назв для показників, розрахованих за одним і тим же алгоритмом, та однакових назв для індикаторів, обчислених різними способами.

Зазначимо, що деякі вчені пропонують розраховувати або недостатню кількість показників, або занадто широкий спектр фінансових коефіцієнтів для оцінювання фінансового стану підприємства, що не дозволяє уявити цілісну картину фінансового стану суб'єкта господарювання та сформувати об'єктивну думку про ступінь його стійкості.

Відмінності у назвах, методиці розрахунку фінансових коефіцієнтів, значні коливання у нормативних значеннях фінансових коефіцієнтів вказують на те, що методика фінансового аналізу в Україні є недостатньо розробленою, що пояснюється такими основними причинами:

1. На сьогоднішній день відсутня єдина методика розрахунку фінансових показників, тому потрібно розробити нову уніфіковану методику, яка б задовольнила широке коло користувачів. Адже фінансові показники повинні давати об'єктивну і точну характеристику фінансового стану підприємства, його стійкості; для всіх показників мають бути зазначені числові нормативи діапазону їх змін як у просторі, так і в часі [10, ст. 225].

2. Несистематизованість напрямів аналізу фінансового стану підприємства, що не дозволяє побачити зміни у фінансовому стані або результатах господарської діяльності та визначити тенденції і структуру таких змін, що, у свою чергу, не вказує керівництву підприємства на загрози та можливості, які йому властиві. Вважаємо, що для оцінювання стану суб'єкта господарювання потрібно використовувати не просто певний перелік фінансових коефіцієнтів, а їх систему, на основі вивчення яких можна було б сформувати цілісну картину діяльності підприємства. Система оціночних показників фінансового стану підприємства має бути розроблена відповідно до потенційних інтересів кожної з груп користувачів фінансової звітності.

3. Відсутність диференціації нормативних значень показників за видами економічної діяльності. Лише проф. Г. В. Митрофановим [17] розроблена методика оцінки фінансового стану на підставі нормативних значень фінансових коефіцієнтів для підприємств машино- та верстатобудування, підприємств легкої і харчової промисловості, підприємств сфери обігу, які враховують особливості господарської діяльності кожної групи підприємств.

Щодо кількості показників, призначених для аналізу ліквідності, та методів їх розрахунку, відзначимо, що більшість рекомендацій містять однаковий порядок розрахунку відповідних коефіцієнтів. Однак існують деякі неточності, які прослідковуються майже у кожній з наведених методик:

1. Коефіцієнт покриття у більшості методик розраховується як відношення оборотних активів підприємства до його поточних зобов'язань. Але у випадках проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій від оборотних активів пропонується віднімати витрати майбутніх періодів. Визначення таким чином чисельника дробу є економічно неправильним, оскільки витрати майбутніх періодів не входили до оборотних активів підприємства лише у фінансових звітах до 2013 року, надалі вони були включені у склад оборотних активів. Таким чином, якщо, наприклад, аналіз фінансового стану підприємства проводився у 2012 та 2017 роках, його результати будуть неспівставними. Тобто окремі методики і не застарілими і не можуть використовуватися у сучасному аналізі діяльності суб'єктів господарювання для отримання об'єктивного оцінювання фінансового стану.

Нами було відмічено різноманітність підходів щодо визначення нормативного значення даного показника (більше 1, від 1,5-2,5 тощо). З нашої позиції найкращою для підприємства є ситуація, коли його оборотні активи вдвічі перевищують поточні зобов'язання, оскільки за такого співвідношення у

разі погашення всіх своїх зобов'язань воно зможе продовжувати своє функціонування й надалі.

Зазначимо, що в деяких методичних рекомендаціях коефіцієнт покриття має назву коефіцієнт загальної ліквідності, поточної ліквідності, що спричиняє ситуацію невизначеності для аналітика. Використання терміна “коефіцієнт поточної ліквідності” є прийнятним з позиції, що оборотні активи є поточними у звітному періоді. Крім того, виходячи з розмежування активів за ступенем ліквідності (абсолютноліквідні, швидколіквідні, повільноліквідні, важколіквідні), назва “коефіцієнт покриття” не охоплює сутності покриття усіх поточних зобов'язань оборотними активами, це може стосуватися і покриття витрат доходами тощо.

2. Методичні рекомендації [7, 8, 9, 10] пропонують коефіцієнт швидкої ліквідності розраховувати як відношення суми грошових коштів підприємства, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань підприємства. Інші методики взагалі не вносять даний коефіцієнт до аналізу ліквідності підприємства, що є недоречним.

3. Стосовно наступного показника було встановлено, що він має різну назву в кожній із розглянутих методик, і це збільшує невизначеність аналітика. Проте порядок розрахунку однаковий: різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Даний показник отримав наступні назви: чистий оборотний капітал, власні оборотні засоби, робочий капітал, власний оборотний капітал. Враховуючи те, що дані для розрахунку індикатора беруться з балансу підприємства, та ґрунтуючись на інтерпретації балансового рівняння (Актив – Зобов'язання = Власний капітал), вважаємо, що найбільш доречною назвою цього показника є “власний оборотний капітал підприємства”.

Слід зазначити, що методика фінансового аналізу у світовій практиці в основному склалася. Відмінності існують лише у послідовності застосовуваних методів і прийомів, у переважанні тих чи інших напрямів аналізу. В Україні ж розробки даної проблеми не відповідають вимогам комплексності, повноти аналізу. Методичні рекомендації, що надаються різними відомствами і міністерствами, спрямовані на аналіз фінансового стану в конкретних умовах, наприклад при приватизації, санації, банкрутстві, аудиторських перевірках. Однак більш доцільно було б розробити загальну методику аналізу діяльності підприємства, доповнюючи її необхідними показниками при оцінюванні суб'єкта господарювання за тих чи інших умов його діяльності.

Отже, забезпечення проведення аналізу фінансового стану є можливим за наявності оптимального переліку показників та їхніх нормативних значень. Пропонуємо при оцінюванні фінансового стану орієнтуватися на сукупність показників, що комплексно характеризують майновий та фінансовий потенціал (ліквідність і платоспроможність, фінансову стійкість), розвиток і результативність діяльності підприємства (рух грошових коштів, ділову активність, фінансові результати) та оцінку ймовірності банкрутства.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Підсумовуючи вищезазначене дослідження, ми дійшли наступних висновків.

По-перше, отримано ґрунтовний висновок, що затверджені на державному рівні методичні рекомендації проведення фінансового аналізу підприємства є неспівставні між собою, що, у свою чергу, ставить перед аналітиком проблему вибору необхідної методики, а проведення даного аналізу на двох підприємствах за різними методичними рекомендаціями унеможливує процес співставлення отриманих результатів.

По-друге, у ринкових умовах існує необхідність розробки методики фінансового аналізу підприємства, яка б давала можливість здійснення загальної оцінки динаміки та структури статей діючої в Україні фінансової звітності; комплексних досліджень фінансової стійкості та ліквідності балансу підприємств; обґрунтування методичних підходів щодо побудови системи фінансових коефіцієнтів та їх розрахунків; дослідження взаємозв'язку прибутку, руху капіталу та потоку грошових коштів; здійснення аналізу інвестиційної привабливості підприємств та організацій на основі фінансових коефіцієнтів та рейтингових оцінок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавришко Н. Проблеми розрахунку коефіцієнтів ліквідності / Н. Гавришко // Теорія і практика економічного аналізу: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку : збірник тез IV міжнародної науково-практичної конференції (10-12 жовтня 2006 року). – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – С. 86-88.
2. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / М. Я. Коробов. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 378 с.
3. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування / Г. О. Крамаренко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
4. Конторщикова О. Аналіз фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством / О. Конторщикова // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 6. – С. 3-5.
5. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.
6. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій. Затверджено Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 81 від 27 червня 1997 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 5 серпня 1997 року за № 288/2092 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 32.
7. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств. Затверджено Центральною спілкою споживчих товариств України від 28.07. 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua/ua/main/?docID=13483>.

8. Методичні рекомендації з організації кабінетного аудиту (для юридичних осіб). Затверджено Наказом Державної податкової адміністрації України № 567 від 25.11.2002 р. // Бухгалтерія. – 2003. – № 18.

9. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій. Лист Державної податкової адміністрації України № 759/10/20-2117 від 27.01.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/GDPI1722.html.

10. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Затверджено Наказом Міністерства економіки України № 10 від 17.01.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ed_2001_01_17/ME01007.html.

11. Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств – емітентів облігацій (крім комерційних банків). Затверджено Протоколом засідання Аудиторської палати України № 99 від 23.02.2001 р. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 4.

12. Методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок (розстрочок). Затверджені листом Державної податкової адміністрації України № 7141/10/20- 0017 від 15.06.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prou4ot.info/index.php?section=browse&CatID=156&ArtID=424>.

13. Мних С. В. Економічний аналіз : підручник / С. В. Мних. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.

14. Пилипенко О. І. Економічний аналіз фінансової стійкості підприємства / О. І. Пилипенко // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2003. – № 4 (26). – С. 218-227.

15. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 454 с.

16. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз : навчальний посібник. – [3-тє видання, перероб. і доп.] / Н. В. Тарасенко. – Львів : “Новий світ – 2000”, – 2004. – 344 с.

17. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / [Г. В. Митрофанов, Г. О. Кравченко, Н. С. Барабаш та ін.; за ред. проф. Г. В. Митрофанова]. – К. : Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 301 с.

REFERENCES

1. Navryshko N. (2006), Problemy rozrakhunku koefitsiyentiv likvidnosti, *Teoriya i praktyka ekonomichnoho analizu: suchasnyy stan, aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku*: Zbirnyk tez IV mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (10-12 zhovtnya 2006 roku), Ekonomichna dumka, Ternopil', s. 86-88.

2. Korobov, M. YA. (2000), Finansovo-ekonomichnyy analiz diyal'nosti pidpryyemstv, T-vo "Znannya", KOO, K., 378 s.

3. Kramarenko, H. O. (2003), Finansovyy analiz i planuvannya, Tsentr navchal'noyi literatury, K., 224 s.

4. Kontorshchykova O. (2002), Analiz finansovoho stanu yak peredumova efektyvnoho upravlinnya pidpryyemstvom, *Ekonomika. Finansy. Pravo*, № 6, s. 3-5.

5. Lakhtionova, L. A. (2001), Finansovyy analiz sub"yektiv hospodaryuvannya, KNEU, K., 387 s.

6. Metodyka provedennya pohlyblenoho analizu finansovo-hospodars'koho stanu neplatospromozhnykh pidpryyemstv ta orhanizatsiy. Zatverdzhena Nakazom Ahenstva z pytan' zapobihannya bankrut-stvu pidpryyemstv ta orhanizatsiy № 81 vid 27 chervnya 1997 r. Zareyestrovano v Ministerstvi yustytsiyi Ukrayiny 5 serpnya 1997 roku za № 288/2092 (1997), *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, № 32.

7. Metodychni rekomendatsiyi z analizu i otsinky finansovoho stanu pidpryyemstv. Zatverdzheno Tsentral'noyu spilkoyu spozhyvchykh tovarystv Ukrayiny vid 28.07. 2006 r., available at: <http://www.moz.gov.ua/ua/main/?docID=13483>.

8. Metodychni rekomendatsiyi z orhanizatsiyi kabinetnoho audytu (dlya yurydychnykh osib). Zatverdzheno Nakazom Derzhavnoyi podatkovoyi administratsiyi Ukrayiny № 567 vid 25.11.2002 r. (2003), *Bukhhalteriya*, № 18.

9. Metodychni rekomendatsiyi po analizu finansovo-hospodars'koho stanu pidpryyemstv ta orhanizatsiy. Lyst Derzhavnoyi podatkovoyi administratsiyi Ukrayiny № 759/10/20-2117 vid 27.01.1998 r., available at: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/GDPI1722.html.

10. Metodychni rekomendatsiyi shchodo vyyavlennya oznak neplatospromozhnosti pidpryyemstva ta oznak diy z prykhovuvannya bankrut-stva, fiktyvnoho bankrut-stva chy dovedennya do bankrut-stva. Zatverdzheno Nakazom Ministerstva ekonomiky Ukrayiny № 10 vid 17.01.2001r., available at: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ed_2001_01_17/ME01007.html.

11. Metodychni rekomendatsiyi shchodo pidhotovky audytor's'koho vysnovku pry perevirtsi vidkrytykh aktsionerlykh tovarystv ta pidpryyemstv – emitentiv oblihasiy (krim komertsyinykh bankiv). Zatverdzheno Protokolom zasidannya Audytor's'koyi palaty Ukrayiny № 99 vid 23.02.2001 r. (2001), *Bukhhalters'kyi oblik i audyt*, № 4.

12. Metodychni rekomendatsiyi shchodo provedennya analizu finansovoho stanu pidpryyemstva-borzhnyka pry otrymanni vidstrochok (rozstrochok). Zatverdzeni lystom Derzhavnoyi podatkovoyi administratsiyi Ukrayiny № 7141/10/20- 0017 vid 15.06.1998 r., available at: <http://prou4ot.info/index.php?section=browse&CatID=156&ArtID=424>.

13. Mnykh, YE. V. (2003), Ekonomichnyy analiz, Tsentr navchal'noyi literatury, Kyiv, 412 s.

14. Pylypenko, O. I. (2003), Ekonomichnyy analiz finansovoyi stiykosti pidpryyemstva, *Visnyk ZHDTU. Ekonomichni nauky*, № 4 (26), s. 218-227.

15. Popovych, P. YA. (2001), Ekonomichnyy analiz diyal'nosti sub"yektiv hospodaryuvannya, Ekonomichna dumka, Ternopil', 454 s.

16. Tarasenko, N. V. (2004), Ekonomichnyy analiz, 3 nd ed, "Novyy svit – 2000", L'viv, 344 s.

17. Finansovyy analiz, H. V. Mytrofanov, H. O. Kravchenko, N. S. Barabash ta in. (2002), Kyiv. Nats. torh.-ekon. un-t, K., 301 s.